

KONDAIRAREN ITZULINGURUAK

TXOMIN PEILLEN

Kondaira eta denbora marra zuzen bat zirela eta aurrera zihoana —Marx-en graziaz ahalik— gure gizaldiaren sinismena izan da; alta, 1930ean Jules Chopin-ek 1918ko Austria/Hungaria-ren zatitzearen ondotik sortu nazio berrien bisita dagienean 1930ean eta “De l’Elbe aux Balkans” delakoa idazten, Jugoslavia hasierako puntura itzuli dela dirudi; *atzoko* edo *gaurko kronika* bat irakurtzen ari garela dirudi:

“Kroazia 1526az geroztik, bost mendez oso aske izan ondoren, Hungaria-ko “ban” bat eta erregeorde batekin 1869ko hitzarmeneraino nahikoa autonomia egon da, eskubide asko galdurik orduan Hungaria-ko probintzia bilakatzen da. Menperatze hori kroaziarrei astun zaie eta esloveniarrak, kroaziarak eta serbiarrak batuko lituzkeen Jugoslavia baten egitas-

moaren bidez, batzuek uste dute menpekotasunetik aterako direla hala Zagreb-ek hainbeste zor dion Strossmayer apezpikuaren pentsamendu handian; besteek lege zaharrek, beren foruek ematen zieten independentzia osoa eskatu beren herriarentzat (Eskubideen Herri alderdia eta Startxevitx-en teoriak). 1918ko gerlak kroaten artean lehenbiziko aukera nagusi erazi zuen. Bakan batzuk bakarrik egon ziren bigarrenak suposatzen zuen berezitasunari fidel.”

Baina Korfu-n izenpetu hitzarmenen ondorioak ez dira uste bezain onak, ederrak, zuzenak izan. Hona kroaziarrek zer zioten 1930ean:

“Belgrad-eko gobernuak bere soldadu miresgarriak igorri zituen Kroazia ta Eslovenia herrialdeen okupatzera; soldadu ederak, baina anaitasun-politika baten egiteko erraminta txarrak. Garaitutako herriak bezala tratatuko gaituzte: probintzi erakunde guztiak ezereztu, eta berak izendatu gobernadoreak lekuan ipini. Baldintza horietan, eta Belgrad-eko gizonen artaz, serbiar baioneten mehatxuarekin hauteskunde-eremuen mugatzea eta Konstituanteko bozketak egin ziren.”

Zergatik ez zuten ezezkorik eman kroaziar diputatuek galdetzen zaienean, hona herritarren erantzuna:

“Biltzar-gela —antzinako zaldikako gela bat— eskuan harma daukaten militargunez inguratua irudika ezazu eta esango didazu ea ezezko botuaren emateko askatasunik bazuten gure diputatuek.”

Gaur ere, bereizaleek Jugoslavia-ko Estatuari egozten dioten akatsa, duela 60 urte bazegoen:

“Belgrad-en bildutako goi-administralgoa, guztiak serbiar ministroek izendatua, serbiarra da osoki. Eta non ikasi dute serbiar horiek, administralgoa turkiar sistemapean ala beren askatasuna gordetzeko egindako guduetan? Zenbat itzazu ministeriotan dauden esloveniar eta kroaziarrak. Beheko enplegu txikitetan baizik ez dituzu aurkituko. Armadan berdin: bere gaitasun guztiarekin kroaziar bat EZIN igo daiteke koronel baino gorago.”

Hamahiru urteren buruan jadanik, Jugoslavia zartzatzaera doa, kroaziar etsipena federalismoaren bidetik bait doa:

“Hauteman ezazu gure pazientzia ahalik eta urrunenik eraman dugula. Asko —ia denak—, ez ginen ados luzaroan federalismoa eskatzen zuten gure diputatuekin. Uste genuen gauzak hobetu egingo zirela. Raditch kroaziarra 1928ko ekainaren 20an lege-biltzar erdian hil dutenean, ondikotz, argitu gara.”

Raditch-en heriotzak gogortu zituen kroatak eta “Ustaxi” izeneko alderdi eta talde armatua geroago eta berjabetasunaren aldekoago agertu ziren. 1939an autonomia lortu zuten eta alemanak sartu zirenean beste eslaviar gutiengoan erara (ik. Ukraina eta Eslovakia), baliatu ziren alemanen babesaz eta Ante Pavelitx haiekin jartzeaz 1941ean independentzia aldarrikatzeko, baina aukeratu zuten erregeak, Split-eko dukeak, ezin izan zuen errege-aulkiaz jabetu eta komunistek “askatu eta Serbiari lotu zioten” Kroazia, goizago baltiar herrieekin bortxaz egin zuten moduan; beraz, bistan da hausturak ez direla sekulan konpondu eta Jugoslavia-ko etxea erdibitua dela.

Eslovenia da jugoslaviar errepubliketan industriarik hoberena daukana. Austria-tik administralgoa onartzeaz gain, austriarren diruek ere Esloveniaz herri aurreratu bat egin dute. Aurrerapen horrek errebindikapen-gogoa galerazi zion garai batean. Gero, 1918an, Korotxetz abadearen eraginez Jugoslavian sartu ziren. Ez ziren aleman garaiak baliatu askatzeko; egia esan, Hungaria, Alemania eta Italiaren artean banatua izan bait zen (1941-1947) Eslovenia. Beren herri barnean, “serbiar gutiengorik” ez izanki, beren berjabetasunak ez du Kroazian bezalako arazorik sortzen. Gainera geografiaz, mendiz, beste herriengandik bazter egoteak laguntzen dio.

Kroazia —edo Hrvatska— zertan den Serbiak desberdin, nere lagun gazte batek esan zidan berak hobeki ulertzen zituela errusiarrak kroaziarrak baino, nahiz bera serbiarra izan; naski kroaziarrak, katoliko izanki, beren hizkuntza latin hizkiz idazten dute eta serbiarrak, ortodoxo direnez gain, zirilikoz; baina uste baido tarte haundiagoa da pentsamoldetan, ezen Jugoslavia

horretan batu egin ziren herriek ez zuten moldakuntza berdina izan. Eslovenia austriar lege zehatz eta zintzotasunean hazi bazen ere, Kroazia hungariar irudimendun eta langileekin moldatu zen eta serbiarrak, beren antzinako Serbia Haundi inperioaren ametsetan eta otomanoen gobernu-ideietan apur bat atzeratu egin ziren. Moldakuntza desberdinek egin dituzte esloveniar eta kroaziarrak Ipar Europako industrigintzari molda-errazago eta serbiarrak soldadu eta estatuko enplegatu Jugoslavia guztian gutiengo gotorrak eratuz —besteak beren serbiartasunpean eduki ondoren— besteen askatasuna ez dute onartu nahi eta %10 diren horiek beren “herri bereizia” nahi lukete, Serbia barrenean kroatei horrenbeste eman gabe.

Serbiar esaten denean, berdin Europako herri inperiozale guztiekin esan genezake, holako arazoak, holako jokabideak, espainol, frantses, errusiar, “jugoslavo-serbiar” eta Britania Haundiko ingelesen eguneroko ogiak bait dira; agian, harriduraz, errusiarrek izango dira lehenak beren erdirakoikeria galduko dutenak eta azkenak zoritxarrez gure “nagusiak”.

Errege, enperadore, errepublika-lehendakari, Europak hamaika inperiozale ezagutu ditu eta inperiokeria horren bizitasuna eta iraunkortasuna salatzen digute frantses kazetari argiek, Ekialdeko European gertatzen dena aipatu nahi dutenean —halaxe Frantzia haina aske eta bere jabe, Alemania baino askozaz lehen nazio zirenak berriro beren berjabetasuna aldarrikatzen dutenean— Frantsesek diote “gutiengoan neurritz kanpoko errebindikapenek Europa zartaraziko dutela”; ezen, dirudenez, nazio haundiek eskubideak dituzte eta txikiek ez, kazetari argi horien gogoan

Frantsesek —benetako pailazo bilakaturik— Europaren argia direla diote, Europako herri argiena eta aldi berean herrien eskubideak ia ez dira aipatzen eta lotsagarriki jokutzen da Frantziako lehendakaria Jugoslavia berriaren arazoetan —egia esan kroatak esan du beren problema, euskaldun, korsikar, katalan eta beste batzuenarekin berdindu behar zela—; baina nola ulertu lehendakari atso horrek Mosku-n gertatutakoaz iritzirik eta jarrerarik ez izatea. Florentino gezurzale horrek, agintzaile horrek, besteak bera bezalakoak direla uste du. Hor-

rek erakusten digu serbiar, frantses, espainolekin gutiengoek dituzten harremanak —edo gatazkak— etengabeak direla, ezen Kroazian, Lituanian, Estonian, Georgian, geuk izan ditugun karlistaden antzekoak izan dituzte. Menturaz XXI. mendean, gure “nagusi argituek” azkenean ulertuko dute zer den herri baten nortasuna, herri baten errespetua eta “indioen” gisa bihurtzen garela “melting-pot”aren izenean integratzera gure hizkuntza eta kulturak utziz bazterrera; izan ere marxismoak nazio-arazoa ezagutu ez eta baztertu nahi bazuen kapitalismo handiaren liberalkeriak, nekez onar dezake “gutxiengoen askatze” hori, non ez duen higikundea berak zuzentzen.